

- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA – KURHILA, SALLA 2007: Suunvuoro. – *Virittäjä* 111 (1) s. 1–2.
- PAJUNEN, ANNELI 1994: Virittäjän linjasta. – *Virittäjä* 98 (1) s. 94–95.
- PAUNONEN, HEIKKI 1976: Kotikielen Seura 1876–1976. – *Virittäjä* 80 (3–4) s. 310–432.
- PIEHL, AINO 1996: Oikeakielisyyttä ja kielen käytäntöä Virittäjässä. – *Virittäjä* 100 (4) s. 490–503.
- RAVILA, PAAVO 1944: Lauseopin periaatekysymyksiä. – *Virittäjä* 48 s. 105–131.
- 1949: Suomalais-ugrilaiset kielet ja yleinen kielitiede. – *Virittäjä* 53 (1) s. 1–6.
- 1959: Mitä on ymmärrettävä struktuurilla. – *Virittäjä* 63 (3) s. 233–240.
- 1963: Transformaatioteoria. – *Virittäjä* 67 (1) s. 1–16.
- SIRO, PAAVO 1941: Lauseoppi uuden logiikan valossa. – *Virittäjä* 45 s. 192–205.
- 1943: Jaolliset ja jaottomat substantiivit. – *Virittäjä* 47 s. 276–290.
- 1974: Eksistentiaalilauseen hämähäkinverkkoa. – *Virittäjä* 78 (1) s. 35–46.
- Suomen kielen etymologinen sanakirja 1–7*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1955–1981.
- TUOMI, TUOMO 1971: 75 vuotta Virittäjää. – *Virittäjä* 75 (4) s. 341–342.
- Virittäjä 1897 = [Virittäjän toimitus] 1897: Lukijalle. – *Virittäjä* 1 (1) s. 1–3.

Perusteos Virittäjän kirja-arvioissa

Toisinaan Virittäjässä julkaistussa kirja-arviossa arvioitu teos nimetään alansa perusteokseksi. Mitä ovat kielitieteen perusteokset, ja miten teos päättyy tähän kategoriaan?

Teemme kirjoituksessamme havainnot ja fennistiikan tieteensisäisestä argumentoinnista tarkastelemalla, millaiseksi sanan *perusteos* merkitys muodostuu kielitieteellisessä kirja-arviossa. Tarkastelemme sitä, millaiset teokset Virittäjässä on nimetty perusteoksiksi, miten tämä argumentoidaan ja mitä tämä voi kertoa lehteen kirjoittavasta tutkijayhteisöstä, sen toimintatavoista ja arvostuksista. Metodisesti teemme pienimuotoisen laadullisen aineistopohjaisen tutkimuksen (ks. Luodonpää-Manni & Ojutkangas 2020). Verkko-Virittäjä digitoituine kokotekstiedostoineen mahdollistaa Virittäjässä julkaistujen artikkeleiden ja kirjoitusten käyttämisen korpusmaisesti, jolloin tarkastelun lähtökohtana voi olla vaikkapa yksittäinen lekseemi.

Käytämme analyysissä kognitiivista leksikaalista semantiikkaa, joka painottaa merkityksen kontekstuaalisuutta, joustavuutta ja näkökulmaisuutta (Geeraerts 2010: 88). Sanasemanttinen tarkastelumme on siten myös tieteellisen toiminnan diskurssien tutkimusta, kun analysoimme, missä ja miten jokin teos nimetään perusteokseksi ja mitä tällä nimeämisellä tehdään. Kirjoituksemme liittyy tältä osin keskusteluun tieteenalan äänestä, ja peilaamme havaintojamme muun muassa Virtasen (2015) tutkimukseen akateemisten kirja-arvioiden moniäänisyydestä sekä Kelomäen (2019) tieteensosiologiseen ja käsittehistorialliseen analyysiin kielitieteen käänneiden nimeämisestä ja *käännö-*sanana käytöstä.¹

1. Havaintokirjoitus on kirjoittajien yhteistyötä. Kirjoittajat ovat kehittäneet aiheen, analysoineet aineiston ja kirjoittaneet tekstin yhdessä. Komppa on vastannut aineiston kokoamisesta.

Aineisto ja menetelmä

Olemme koonneet aineiston verkko-Virittäjän arkistosta marraskuussa 2020. Verkko-Virittäjästä on saatavissa otsikotiedot kaikista Virittäjän 125-vuotisen historian aikana julkaistuista teksteistä sekä kokotekstitiedostot noin 4500 artikkelista ja kirjoituksesta. Aineiston haussa on käytetty Virittäjän käyttämän Journal.fi-palvelun haku-toimintoa. Hakuksena käytettiin muotoa ”peruste*”, ja tämä haku tuotti 17 otsikko-osumaa. Verkkoarkistossa saatavilla olevista pdf-tiedostoista tunnistimme haulla 67 eri kirjoitusta, joissa on käytetty *perusteos*-leksemiä luonnehtimaan jotakin teosta. Yhteensä haku tuotti siis 84 eri kirjoitusta.²

Tässä kokoamassamme 84 kirjoituksen aineistossa on 57 kirja-arviota (vuosilta 1972–2018) ja 7 tutkimusartikkelia (vuosilta 1977–2017). Oman ryhmänsä muodostavat 11 juhla kirjoitukseksi luokittelemamme kirjoitusta, jotka ovat joko syntymäpäivän kunniaksi tehtyjä kirjoituksia tai muistokirjoituksia (vuosilta 1986–2019). Viime vuosina tällaiset kirjoitukset ovat ilmestyneet Kielitieteen kentiltä -osastossa, mutta aiemmin niitä on julkaistu myös katsauksina ja artikkeleina. Lisäksi aineistossa on 7 tutkimuksellista tekstiä (vuosilta 1981–2017), jotka ovat ilmestyneet katsauksina tai Kielemme käytäntö ja Kielitieteen kentiltä -osastoissa, sekä 2 lektiota.

Olemme rajanneet tässä kirjoituksessa esiteltävän tutkimuksen aineistoksi kirjaarviot, jotka muodostavat aineistomme

2. *Perusteosta* merkitykseltään lähellä ovat leksemit *merkkiteos* ja *klassikko*. *Merkkiteo**-osumia Virittäjän koko arkistoaineistossa on vähän (yhteensä 8 osumaa, joista 5 otsikossa). *Klassik**-osumia sen sijaan on melko paljon, noin 150 osumaa, joista otsikossa viisi. Jo pikaisella silmäyksellä esiin nousee havainto, että klassikoksi nimetään paljon muitakin arvioitavia teoksia ja kaiken kaikkiaan sillä viitataan vakiintuneen aseman saavuttaneisiin teoksiin. Tässä kirjoituksessa keskitymme kuitenkin siis vain kirjoituksiin, joissa jotakin teosta on nimetty *perusteokseksi*.

suurimman kokonaisuuden.³ Kirja-arvioita on yhteensä 57 ja kirjoittajia kaikkiaan 53: aineistossa on kaksi arviota, joilla on useampi kuin yksi kirjoittaja, ja kuusi kirjoittajaa, joilta mukana on enemmän kuin yksi arvio. Kirja-arvioissa tarkastelun kohteena ovat teosten ominaisuudet, ja siten perusteosten piirteistä argumentoidaan enemmän kuin muissa tekstilajeissa. Juhlakirjoituksissa teoksia käsitellään tutkijan uran näkökulmasta, mutta niitä myös nimetään alan perusteoksiksi, esimerkiksi seuraavaan tapaan: ”Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö” on ehdoton *perusteos* ennen kaikkea Suomen sukunimistön tutkijalle.” Tutkimusartikkeleissa perusteoksina mainitaan aiheen kannalta tärkeitä lähteitä, ja maininta on tyypillisesti niukan toteava, esimerkiksi ”X³-teorian *perusteos* on Jackendoff (1977)”. Vaikka artikkelit toisivatkin lisävalaistusta siihen, mitä nimenomaisia teoksia fennistiikan kentällä pidetään peruslähteinä, olemme jättäneet ne pois tarkemmasta analyysistamme, sillä tarkastelemme tässä kirjoituksessa erityisesti sitä, mitä yhteistä perusteoksiksi nimityillä teoksilla on ja miten perusteosmaisuuutta argumentoidaan. Näihin kysymyksiin pääsee paremmin kiinni kirjaarvioiden kautta.

Aineistoanalyysia varten kirjaarvioiden pdf-tiedostoista muodostettiin korpus, jonka analyysissa hyödynnettiin Voyant Tools -sovelluksen key word in context- ja reader-välineitä sekä pdf-dokumenttien etsi-toimintoa.⁴ Kirja-arvioista koodattiin seuraavat seikat: lekseimin *perusteos* sijainti tekstissä (otsikossa, tekstin alussa, keskellä, lopussa) sekä se, viittaako sana arvioitavaan teokseen vai johonkin muuhun. Lekseimin syntaktisesta ympäristöstä

3. Kirja-arvio on Virittäjässä vakiintunut kirjoitustyyppi. Niitä on julkaistu vuoden 1897 toisesta numerosta lähtien (Juusela 2006: 130).

4. Kahdesta *perusteo**-haulla saadusta arviosta ei ole Virittäjän sivuilla pdf-tiedostoa. Näistä on otettu huomioon vain *perusteos*-maininnan sisältävä otsikko.

otettiin huomioon toistuvimmat piirteet: lausetyypit sekä sanan saamat määritteet ja rinnastukset. Lisäksi tarkasteltiin tekstijakson funktiota: onko kyseessä taustoitutus vai evaluaatio ja onko evaluaatio kehu vai moite (vrt. Virtanen 2015: 2, 40, luku 5).

Aineistomme 57 kirja-arviossa on yhteensä 87 *perusteo**-osumaa. Pääsääntöisesti *perusteos*-lekseemiä käytetään arviossa kerran, mutta 14 arvion leipätekstissä sanaa on käytetty useammin kuin kerran. Valtaosa aineistomme *perusteo**-osumista on kirja-arvion leipätekstissä; arvioita, joissa sana on vain otsikossa, on 10. Kaikkiaan 7 arviossa lekseemi esiintyy sekä otsikossa että leipätekstissä. Arvioteksteissä perusteoksella viitataan varsin usein muuhun kuin arvioitavaan teokseen itseensä (yht. 24 kirjoitusta; lisäksi 5 arviossa perusteosviittaus sekä arvioitavaan että toiseen teokseen). Tyypillisesti arvioitavaa teosta suhteutetaan tieteenalaan ja sen keskusteluihin, mikä selittää runsaat viittaukset muihin kuin arvioitavaan teokseen. Taulukko 1 esittää esiintymien jakauman.

Taulukko 1.
Kirja-arviot (N = 57) ryhmiteltynä *perusteo** esiintymien mukaan.

	Otsikossa	Ei otsikossa
Ei tekstissä	10	–
Tekstissä, viittaus arvioitavaan teokseen	5	13
Tekstissä, viittaus toiseen teokseen	–	24
Tekstissä, viittaus arvioitavaan ja toiseen teokseen	2	3

Mikä sitten on perusteos? Kirjallinen perusteos on teos, jossa esitetään perusteita jostakin. Edussana *teos* on *tehdä*-verbin leksikaalistunut johdos (KS s.v. *teos*, ks. myös VISK § 244); *perus* esiintyy lähinnä yhdyssanojen määriteosana, jol-

loin se rajaa edusosan tarkoitteen olevan jossakin suhteessa 'perustana, pohjana, lähtökohtana oleva, tärkein, hallitseva, johtava, pää-' (KS s.v. *perus*).⁵

Kun tarkastelemme sanan *perusteos* käyttöä kirja-arvioissa, lähtökohtanamme on sellainen merkitysnäkemyks, joka korostaa ensyklopedisen ja kontekstuaalisen tiedon osuutta. Hyödynnämme kognitiivisen semantiikan kuvaustapaa, jossa sanan merkitys kuvataan hahmona suhteessa kehystäviin tietorakenteisiin (ks. esim. Leino 1993: 47–48, 101; Geeraerts 2010: luku 5.3). Se, miten sanaa käytetään (esimerkiksi minkälaisiin asioihin *perusteos* liitetään), nostaa korosteiseksi eri puolia kehyksestä, ja tässä mielessä sanan käyttö kontekstissaan tuo mukanaan aina jonkin näkökulman puheena olevaan asiaan (ks. Möttönen 2016: 125–126; Salminen 2017: 221). Akateemisessa maailmassa sanaan *perusteos* voi ajatella kuuluvan tällaista kehystietoa muun muassa julkaisukäytänteistä ja -foorumeista sekä julkaisemisen arvostuksista, mutta lisäksi määriteosan kautta sanan käyttöä ohjaa kielenkäyttäjien ymmärrys tieteenalan perusteista ja perusasioista.

Tarkastelemme aluksi sitä, miten *perusteos*-maininta esitetään koko aineistossamme. Tämän jälkeen kohdistamme tarkastelun kahteen eri tyyppiin: Ensin tarkastelemme aineistollemme tyypillisempää *perusteos*-mainintaa eli sitä, miten aineistossa tuodaan esiin teoksia, jotka eivät ole kirja-arvion varsinaisena aiheena. Tämän jälkeen esittelemme tapauksia, joissa perusteokseksi nimetään arvioitavana oleva teos.

Perusteokseksi nimeäminen

Perusteos on aina perusteos jostakin, ja ala ilmaistaan välittömässä kontekstissa. Otsikossa olevat *perusteos*-maininnat

5. Aineistossamme on yksi maininta perusteoksesta merkityksessä 'artikkelin pohjana oleva alkukielinen teos'.

(17 es.) kiinnitetään tutkimusalaan joko elatiivi- tai genetiivimääritteellä (esim. 1–2; arvion julkaisuvuosi hakasulkeissa).

- (1) *Perusteos* dialogisesta kielen- tutkimuksesta [1999]
- (2) Keskustelunanalyysin *perusteos* [1997]

Otsikoissa elatiivirakenteita on 10 ja genetiivimääritteitä 7; muita ilmaustapoja aineiston otsikoissa ei ole. Varsinaisessa tekstissä yli puolet *perusteos*-maininnoista saa genetiivimääritteen (42/70 es., joista puolet viittauksia arvioitavana olevaan teokseen ja puolet muihin teoksiin), kun taas elatiivimääritteet ovat harvinaisia: aineistossamme on vain yksi tällainen osuma. Genetiivin ja elatiivin käytön motiivi on erityisesti osan ja kokonaisuuden suhteen semantiikassa: genetiivi korostaa osan (teos) tunnistamista kokonaisuuden (tutkimusala) kautta ja sen alaan kuuluen (ks. Jaakola 2004: 123), kun elatiivi vastaavasti nostaa teoksen esiin tutkimusalan taustaa vasten (ks. Leino 1993: 291). Genetiivimääritteellä teoksen voi tutkimusalan suoran nimeämisen lisäksi asemoida myös toimijoiden kautta (esim. ”se on sekä aloittavan että ammattitutkijan *perusteoksia*” [2010]).

Perusteoksen tieteenala voidaan ilmaista myös kongruoivalla adjektiivimääritteellä, esimerkiksi ”Saksassa ilmestyi viime vuonna kaksi varsin perusteellisesti uudistettua **onomastista** *perusteosta*”, vaikka tyypillisimmin adjektiivimääritteet evaluoivat teosta tuoreuden, monipuolisuuden, kielen tai käytettävyyden suhteen (esim. *hyvä/tervetullut/uusin/suomenkielinen / edelleenkin käypä perusteos*).

Kirja-arvioissa perusteosten ala voi olla arvion kirjoitusajankohdan näkökulmasta vakiintunut tutkimusala (esim. fonetiikka, keskustelunanalyysi, kognitiivinen kielen- tutkimus, nimistöntutkimus, sosiolingvistiikka, typologia), ja silloin arvioitava

teos tyypillisesti on jonkinlainen yleisesitys, esimerkiksi eri näkökulmia esittelevä kokoomateos, oppikirja tai hakuteos. Perusteokselle esitetty tausta voi kuitenkin olla myös (Suomessa) uusi, spesifi ja hyvin rajattukin tutkimussuuntaus, -teoria tai -kohde, esimerkiksi luokkahuonevuorovaikutus, suomalainen viittomakieli, kielellinen kompleksisuus, morfologinen produktiivisuusteoria tai kielelliset ihmisoikeudet. Teoksen perusteosmaisuu- den argumentoinnissa korostuu silloin uuden aihepiirin ja alan esittely ja se, että teos ”sisältää enemmän tietoa ja aineistoa kuin mikään vastaava teos”.

Kiinnostavaa olisi saada tietoa *perusteos*-viittauksista tutkimusaloittain. Alojen ja suuntauksien jaottelu ei ole kuitenkaan yksiselitteistä (nimeämisen vaikeudesta ks. esim. Siirainen 2020), eikä käytössämme ole ollut tietoa siitä, mikä on kaikkien Virittäjässä julkaistujen kirja-arvioiden jakauma tutkimusalojen mukaan, joten tietoa aineistomme kirja-arvioiden tutkimusaloista ei voi suhteuttaa oikein mihinkään. Tyydymme vain toteamaan, että aineistossamme on kaksi tai useampia kirja-arvioita nimistöntutkimuksen, fonetiikan, keskustelunanalyysin, kognitiivisen kielentutkimuksen, yleisen kielitieteen, sosiolingvistiikan, jonkin kielen tai kielialueen kielihistorian ja etymologian, dialektologian, kielenoppimisen ja -opettamisen, metriikan sekä yleisen kielitieteen aloilta.

Tutkimusalakehyksen lisäksi perusteoksiksi voivat tulla nimetyksi meritointeiden tutkijoiden yksittäiset monografiat. Tämä on tavallisempaa arvion kohdissa, joissa viitataan muihin kuin arvioitavaan teokseen (esim. 3), mutta myös arvioitavana oleva uusi teos voidaan asemoida perusteokseksi (esim. 4).

- (3) Tempus- ja aspektirintamalla Bybeen ja kumppaneiden kirja vertautuu merkittävydessä Comrien *perusteoksiin* (1976). [1985]

- (4) Ruotsalaisen kielentutkijan Per Linellin tutkimustyölle on leimallista kriittinen asenne kielitieteen valtasuuntauksia kohtaan. Linell tunnetaan esimerkiksi kirjoitetun kielen vai- kutusta kielitieteen kysymyk- senasetteluihin koskevista tut- kimuksistaan. Viime vuosina hän on erityisesti keskittynyt keskustelujen ja aidon diskurs- sin analyysiin, ja nyt hän on julkaissut dialogista ajattelua käsittelevän *perusteoksen*. [Ar- vion ensimmäinen kappale] – –

Linellin teos kokoaa yhteen merkittävällä tavalla dialogi- suuden historiallisia juuria ja nykyteoriaa. Teoksen vahvu- tena voidaan pitää myös sitä, että dialogisuuden teoreettisen tarkastelun lisäksi tekijä ottaa selkeästi kantaa siihen, mikä on dialogisen taustafilosofian vaikutus kielitieteen tutkimus- käytänteisiin ja metodologi- siin ratkaisuihin. Kirja tarjoaa johdatuksen dialogiseen ajatte- luun, erityisesti erilaisten dis- kurssien tutkimuksen kautta ja käsittääksemme se tulee muodostumaan yhdeksi alan *perus- teoksista*. Rinnalleen se tulee toivottavasti saamaan teoksia, jotka käsittelevät niitä kielen alueita ja aspekteja, jotka tässä ovat jääneet tarkastelun ulko- puolelle. [Arvion viimeinen kappale] [1999]

Esimerkissä 4 perusteos-retoriikkaan pa- lataan vielä arvion loppuluvussa, jossa perustellaan, miksi tuoreelle teokselle annetaan tämä luonnehdinta. Kirja- arvioissa esiin tuleva yksittäisen tutkijan arvon arvotus tieteenalan kannalta on kiinnostavaa tieteesosiologisesti, sillä

se nostaa esiin kysymyksiä määrittelyval- lasta tieteellisten paradigmojen ja suun- tauksien äärellä (ks. Kelomäki 2019: 32, 49). Tieteellisessä keskustelussa tutkijoi- den sijoittamista tutkimuksen kentälle klassikoiksi tehdään tietysti myös ekspli- siittisesti mutta yleensä tuotantoa jälki- käteen arvioiden (ks. Dufva & Lähteen- mäki toim. 2002; Haddington & Sivonen toim. 2010).

Myös syntaktinen asema kertoo jo- takin sanan *perusteos* käytöstä. Teoksia tuodaan tekstiin kopulalauseilla. Samalla niitä luokitellaan tiettyyn kehykseen liit- tyväksi perusteokseksi, esimerkiksi ”Joh- datus kielitieteeseen on uusin suomen- kielinen yleisen kielitieteen *perusteos*”. Kun *perusteos* on subjekti- tai objekti- NP, lause ilmaisee teoksen julkaisemista, ilmestymistä tai perusteoksen puuttu- mista tietyltä alalta. Adverbiaalina ylei- sin syntaktinen kontekstityyppi muo- dostuu lauseista, joissa teosta arvioi- daan perusteoksena tai sitä suositellaan perusteokseksi.

Perusteos taustoittajana ja vertailukohtana

Aineistossamme on varsin tavallista, että perusteokseksi ei nimetä arvioitavaa teosta vaan jokin toinen teos (noin puo- let maininnoista, ks. taulukkoa 1 s. 563).⁶ Vakiintunut paikka, jossa toinen teos ni- metään perusteokseksi, on kirjoituksen alussa jaksossa, jossa taustoitetaan alaa ja kerrotaan aiemmista perusteoksista (esim. 5). Viittaus siis esittelee lukijalle ar- vioitavana olevan kirjan tieteenalaa ja sii- hen liittyvää tutkimushistoriaa, mikä on yksi kirja-arvion tehtävistä (ks. Virtanen 2015: 56).

6. Aineistossamme viittaukset toiseen teok- seen sijoittuvat arvion alkuun tai keskelle, ja vain kahdessa arvioissa on tällainen viittaus tekstin lopussa.

- (5) Vuonna 1982 ilmestyi Pentti Leinon *Kieli, runo ja mitta*, suomalaisen metriikantutkimuksen *perusteos*, jossa esitetty metrinen teoria vakiintui nopeasti metriikantutkimuksemme kivijalaksi. [2002]

Yleistä on myös, että arvioitavan kirjan jotakin tiettyä ominaisuutta verrataan alan perusteoksiin. Vertailu voi tällaisessa kohdassa olla sävyiltään neutraali (esim. 6), mutta usein se sisältää arviointia (esim. 7). Taustoittava ja vertailtavaksi tarjottu, perusteokseksi määritelty teos on tyyppillisesti useita vuosia vanhempi kuin arvioitavana ollut teos.

- (6) Ulkomaisissa fonetiikan *perusteoksissa* on sen sijaan usein käsitelty ensin konsonantit ja sitten vokaalit (esim. Ladefoged 1975; Laver 1994). [2007, arvioidun teoksen julkaisuvuosi 2006]
- (7) Varsinaiseksi kurssikirjaksi kirja on kuitenkin turhan vaikealukuinen, varsinkin kun hyviä *perusteoksia* keskusteluanalyysistä on olemassa useita (esim. Have 1999; Hutchby ja Wooffit 1998). [2006, arvioidun teoksen julkaisuvuosi 2004]

Tutkimusalalla vallitsevien arvostusten näkökulmasta viittauksen muotoilu on kiinnostava. Teos voidaan osoittaa perusteokseksi eksplisiittisellä nimeämisellä, kuten edellä esimerkissä 5, jossa lukijalle esitellään taustoittava teos kirjoittajan, teoksen nimen ja ilmestymisvuoden tarkkuudella ja lisäksi teoksen merkityksestä esitetään arvio. Toisaalta viittaus voi olla toteava ja tarjota esimerkkejä, kuten esimerkeissä 6–7, joissa on vain sulkeissa oleva viittaus (tekijän nimi ja vuosiluku) ilman teosten laajempaa luonnehdintaa.

Tällainen viittaustapa on tyyppinen erityisesti kirja-arvion keskivaiheilla, kun arviossa esitellään ja evaluoidaan arvioitavaa kirjaa. Näissä kohdissa minimaalinen viittaus voi myös osoittaa yhteistä ymmärrystä viitatus teoksen arvosta: mitä vähemmän perusteosmaisuuutta pitää perustella, sitä selvemmin se tarjotaan lukijalle jaettuna käsityksenä (ks. Virtanen 2015: 248). Mahdollinen on jopa vielä niukempi viittaaminen, jossa todetaan alalla olevan perusteoksia, mutta niitä ei nimetä eikä niihin rakenneta viittausta muuallakaan tekstissä (esim. 8–9).

- (8) Simpsonin analyysi on kyllä kiinnostava, ja pragmatiikan *perusteoksiin* perehtymätön saa nimiä jo entuudestaan havaitsemilleen asioille, mutta artikkelin tarkoitus jää epäselväksi. [1990]
- (9) Kiertoilmauksen käsite on kielitieteessä vanhastaan ymmärretty lähinnä leksikaalisesti. Semantiikan *perusteoksissa* ilmiön klassisena esimerkkinä esitetään eufemismi, ilmaus, joka syntyy, kun tarkoitetta ei voida lähestyä sen ”oikealla nimellä”. [2000]

Näin yleisluontoinen viittaaminen vaikuttaa olevan mahdollista silloin, kun kyse on vakiintuneesta tutkimusalasta tai jos tekstikohdassa ei ole tarpeen nimetä teosta tarkemmin. Viittaamisen minimaalisuus vihjaa, että Virittäjän mallilukijalla on samanlainen näkemys ja tieto puheena olevasta asiasta, kuten esimerkissä 9 käsitteiden yhteisinä pidetyistä merkityksistä.

Huomionarvoinen *perusteos*-sanan konteksti on arvion kohta, jossa ilmaistaan perusteosten puute (esim. 10) tai pohditaan, millainen olisi mahdollinen (mutta vielä kirjoittamaton) perusteos kyseiseltä alalta (esim. 11).

- (10) Itse toivoisin seuraavaksi kirjaa suomeksi – *perusteosta*, jossa samantapaisia teemoja käsiteltäisiin suomen kielen ja Suomen kieliolojen kannalta. Mitään ajantasaista sosiolingvististä *perusteosta* meillä ei ole. [2000]
- (11) Leksikaalisesta semantiikasta ei myöskään ole ollut olemassa ajantasaisia, monipuolisesti eri tutkimussuuntauksia ja erilaisia merkitysnäkemyksiä esitteleviä *perusteoksia*, mikä esimerkiksi leksikografien kannalta on ollut suuri puute. [2012]

Näissä kohdissa kirjoittajat samalla sanoittavat perusteosten ominaisuuksia (esim. ajankohtaisuus ja -tasaisuus, monipuolisuus, moniäänisyys, suomenkielisyys).

Perusteoksen ominaisuuksien kannalta valaisevia ovat myös sellaiset moitejaksot, joissa arvioitavaa teosta kritisoidaan siitä, että alan perusteoksia ei ole hyödynnetty. Tällaisia moitteita on aineistossamme erityisesti väitöskirjojen arvioissa, mutta perusteosten puuttumista lähteistä voidaan kritisoida myös muiden teosten kohdalla (ks. Virtanen 2015: 203).

- (12) Lingvistisen teorian näkökulmasta kummastuttaa, ettei tekijä kertaakaan viittaa yhteen morfologisen produktiivisuusteorian *perusteokseen*, Laurie Bauerin jo vuonna 2001 ilmestyneeseen kirjaan *Morphological productivity*, joka käsittelee monipuolisesti produktiivisuuden yleistä ongelmaa ja sen pitkää tutkimushistoriaa. [2012]
- (13) Savolaismurteiden piirteet olisivat runsaan lähdeaineiston sijaan selvinneet helposti alan *perusteoksista* (esim. Kettunen 1930; Rapola 1969). [2011]

Esimerkit 12–13 havainnollistavat myös eroa siinä, miten yhteisesti tunnistettavina perusteokset tarjotaan: esimerkiksi 12 on kyse (ainakin arvion ilmestymisajankohtana) rajatummin fennistiikassa käytetystä teoksesta, jolloin kuvaus on laajempi kuin esimerkiksi 13, jossa nimeään klassikot tekstiviitteessä.

Arvioitavana perusteos

On ymmärrettävää, että arvioitavaa teosta ei aina nimetä perusteokseksi. Kuten edeltä käy ilmi, monet perusteoksiksi nimetyt ovat jo jonkin aikaa tiedeyhteisössä koeteltuja, ehkäpä klassikoksiin⁷ vakiintuneita teoksia, kun taas kirja-arviot on yleensä julkaistu varsin nopeasti kirjan ilmestymisen jälkeen. Jos arvion julkaisussa on viivettä, perusteokseksi nimeäminen voidaan helpommin perustella vakiintumisella. Toisaalta perusteokseksi nimeäminen voi olla peruste kirjoittaa arvio pitkän ajan päästä. Kun arvioitava teos nimetään perusteokseksi, näkyviin tulee sekä perusteokselle asetettuja vaatimuksia että kirja-arvion retoriikan piirteitä.

Perusteokseksi nimeäminen voi tapahtua pelkästään otsikossa (10 tekstiä) tai sekä otsikossa että tekstissä (7 tekstiä). Tekstejä, joissa on *perusteos*-viittaus sekä arvioitavaan että toiseen teokseen, on 5. Näissä toinen teos toimii edellä kuvattuun tapaan taustoitukseksi tai vertailukohtana arvioitavalle teokselle. Kiinnostavaa on, että otsikon jälkeen itse arviossa *perusteos*-mainintaa ei ole pakko enää toistaa. Jos maininta on tekstissä, sen paikka vaikuttaa olevan arvion lopussa teosta evaluoiden (esim. 14) tai kirjan tulevaa kohtaloa ennustaen (esim. 15 ja myös edellä esim. 4):

- (14) Keskustelunanalyysin *perusteos* [pääotsikko]

7. Klassikon määritelmään sisältyy, että se on yhteisössä yleisesti tunnustettu, 'pysyväarvoinen' (KS s.v. *klassinen*).

– – Keskustelunanalyysin perusteet on erinomainen keskustelunanalyysin *perusteos*, innostava ja hauskakin. – – [Viimeisen kappaleen aloitus] [1997]

- (15) Uusi *perusteos* suomen kielen fonetiikasta [pääotsikko]
– – Nähtäväksi jää, saavuttaako tämä keväisen vihreä tuore opus yhtä vakiintuneen aseman fonetiikan tenttikirjana ja *perusteoksena* kuin Wiikin teos. [Arvion viimeinen virke.] [2007]

Otsikoista voi tehdä myös tekstilajin kannalta kiinnostavan huomion. *Perusteos*-sana nousee otsikkoon ensi kertaa vuonna 1972, minkä lisäksi 1970- ja 1980-luvulla mainintoja on kaksi. Vielä vuonna 1990 osumia on yksi, mutta vuodesta 1997 lähtien aina 2010-luvulle asti Virittäjässä arvioituja teoksia on nimetty perusteoksiksi lähes vuosittain (kerran vuosina 1997, 1998, 1999, 2001, 2002, 2004, 2006, 2007, kahdesti vuonna 2008). Vaikeuttaa siis siltä, että tämä otsikointityyli on varsin uusi Virittäjän 125-vuotisessa historiassa ja vakiintunut vasta 1990-luvun lopussa. Hiukan vastaavan huomion voi tehdä leipätekstin esiintymistä: aineiston valossa sanan käyttö kirja-arvioissa yleisyy 1990-luvulta lähtien.

Kun nimeämistä perusteokseksi ei otikon lisäksi toisteta enää tekstissä, tyypillisesti arvion lopussa on jaksoja, joissa otsikkoon valittu arviointi perustellaan. Esimerkki 16 havainnollistaa lopetus-kappaleen rakentamista: siinä nostetaan vielä kootusti esiin kirjan perusteosmaisia ominaisuuksia, kuten oppikirjaksi sopivuus, ajantasaisuus ja kattavuus.

- (16) Kirja täyttää myös aukon lapsen kielenomaksumisen opettamisessa, sillä sitä on odotettu alan oppikirjaksi. Vihdoinkin opiskelijoille voidaan antaa

luettavaksi suomenkielinen julkaisu, joka käsittelee suomen morfologian omaksumista kattavasti ja ajantasaisen teoria-taustan valossa. – – [Viimeisen kappaleen alku] [2012]

Kun nimeäminen tehdään vain tekstissä (16 tekstiä), se on lähes aina joko arvion alussa (7 tekstiä) tai lopussa (6 tekstiä). Kun arvioitava teos nimetään perusteokseksi heti tekstin alussa, kyse on yleensä vanhan perusteoksen uudistetusta versiosta tai alan uudesta, oppikirjaksi, hakuteokseksi ja käsikirjaksi sopivasta julkaisusta (esim. 17).

- (17) *Johdatus kielitieteeseen* on uusien suomenkielinen yleisen kielitieteen *perusteos*. Sen edeltäjiä ovat Kaisa Häkkisen *Kielitieteen perusteet* (1994) ja Fred Karlssonin *Yleinen kielitiede* (1998). [2010]

Kirja-arvion retoriikan voi myös rakentaa siten, että alussa asetetaan kysymykseksi teoksen perusteokseksi sopivuus, mutta ei (vielä) anneta tätä arviota (esim. 18).

- (18) Nämä lähtökohdat saavat lukijan lähestymään *Käyttökielioppia* ennen kaikkea kieliopin opettamisen näkökulmasta ja pohtimaan, miten kirja soveltuu eri kouluasteilla työskentelevien luokan- ja aineenopettajien *perusteokseksi*. [2011]

Toisenlainen rakenne kirja-arvioon tulee silloin, kun arvioitava teos lopulta tunnustetaan – edellä sanotun perusteella – perusteokseksi arvion päättävässä kappaleessa. Painokas nimeämisestä tulee, kun se tehdään luokittavalla kopulauseella aivan arvion lopuksi, kuten esimerkissä 19.

- (19) ”Finno-Ugrian language studies in Finland 1828–1918” on alansa *perusteos*. [1987]

Kopulalauseita *x on perusteos* on yhtä paljon aloituksissa kuin lopetuksissa. Luokittavalla ja evaluoivalla kopularakenteella voi siis aloittaa argumentoinnin, tai se voi olla yhteen vetävä retorinen keino arvion lopussa.

Perusteokseksi nimeäminen on aineistossamme niin positiivinen teko, että se lähes poikkeuksetta on jo itsessään keuhakko. Kuten edellä olemme kuvanneet, teoksia ei vain nimetä perusteoksiksi, vaan samassa jaksossa muun muassa määrittein havainnollistetaan sitä, että kyseessä on jollakin tapaa tieteenalan tai tutkimusaiheen kannalta tärkeä teos. Toistuvia perusteluita tärkeydelle ja sitä kautta perusteosmaisuuksille ovat monipuolisuus, laaja-alaisuus, ajantasaisuus ja uuden tiedon välittäminen, artikkeleissa ja monografioissa hajallaan olevan tiedon kokoaminen yksiin kansiin, käytettävyys opetuksessa sekä suomenkielisyys. Myös erilaiset rinnastukset valottavat perusteoksille ajateltuja ominaisuuksia. Varsinaisia rinnastuskonjunktioilisia listauksia on jonkin verran, ja niissä toistuu vertailu hakuteokseen, oppikirjaan ja käsikirjaan. Esimerkissä 20 näitä käsitellään samankaltaisina teostyyppinä mutta kuitenkin eroteltavina.

- (20) Sen on tarkoitus toimia sekä yliopistollisena oppikirjana, *perusteoksena* että käsikirjana. [2007]

Lähikontekstissa perusteokseksi nimettyyn teokseen viitataan teosta luokittavilla ja evaluoivilla NP:illa *hakuteos*, *tiivis tietopaketti*, *käsikirja* ja *yleisesitys*.

Perusteokseen lähtökohtaisesti liitetyvä positiivinen arvotus tulee kiinnostavasti esiin niissä muutamissa tapauksissa, joissa perusteos mainitaan moitejaksossa.

Moitteista näkyy, mitä ominaisuuksia perusteokseksi yltävällä pitäisi olla: sen tulisi toimia hakuteoksena tai oppikirjana (esim. 21), sen pitäisi rohjeta alaa koskeviin ontologisiin kannanottoihin (esim. 22), tai teoksen pitäisi pystyä näyttämään, mistä näkökulmista käsin se eri suuntauksia esittelee (esim. 23).

- (21) Teokselle on annettu iskevä ja selkeä nimi [Bilingualism], joka antaa sen kuvan, että kirja on alan *perusteos* ja näin myös hakuteokseksi sopiva. Teos on toki monella tapaa perusuonteinen ja todella paljon informaatiota jakava, mutta monestakin jäljempänä esitettävästä syystä se ei oppikirjana tai hakuteoksena toimi, vaan lähinnä ehkä aiheen jo melko hyvin toimivana käsikirjana. [1994]

- (22) – – joten alan *perusteokselta* toivoisi uskallusta ottaa kantaa tieteenalan määritelmään tai edes esittää lista erilaisista käsitksistä [2001]

- (23) Jos Schiffrin puhuu diskurssi-analyttikkona keskustelunanalyysin kohdalla, miksei myös muiden. Ja onhan diskurssianalyysi jo alussa nostettu kirjan punaiseksi langaksi. Koska teos on järjestelmällisesti jäsennelty jätti, joka vieläpä sisältää tehtäviä, se on helppo mieltää *perusteokseksi*, josta lähteä liikkeelle, vaikkapa valitsemaan itselleen sopivaa tapaa tehdä diskurssianalyysia. Tähän tarkoitukseen en kirjaa suosittel. – – [poistettu 2 ja puoli kappaletta perusteluita] Tällaisenaan kirja on ”*perusteos*”, joka ei kyseenalaista omia lähtökohtiaan. [1994]

Toisaalta aineistossa eksplikoidaan, että perusteoksessa ei tarvitse olla kaikkea kaikesta, sen ei tarvitse esimerkiksi ennakoita alan tulevaisuuden näkymiä, ja sitä voidaan luonnehtia myös esitystavaltaan rönsyileväksi.

Oppikirjamaisuus asettuu aineiston perusteella kiinnostavaan valoon. Yleensä on positiivinen arvio kirjasta, jos sen sanotaan toimivan oppimateriaalina. Aineistossamme on kuitenkin mahdollista havaita jonkinlaista ajattelun muutosta suhteessa oppikirjamaisten perusteosten tapaan esitellä tieteenalaa. Aineiston vanhemmassa osassa oppikirjamaisen teoksen ominaisuudeksi mainitaan, varsin neutraalissa valossa, esitetyn tiedon kontekstualisoimattomuus ja lähteesiin viittaamattomuus, koska ”tieto on niin yleisluonteista, oikeastaan kaikkien yhteisomaisuutta” [1982]⁸, ja kirjan oppikirjaksi sopimattomuutta voidaan perustella liian moniäänisellä esitystavalla. Sitä vastoin 2000-luvun arvioissa tuodaan varsin korosteisesti esiin, että perusteokset toimivat myös aiemman tutkimuksen esittelijöinä ja valottavat siten tieteenalan tiedonmuodostusta, kuten esimerkissä 24.

- (24) Uusi kirja tulee siis tarpeeseen, sillä näkökulmien ja puhetaojen oppiminen kuuluu tieteenalaan tutustumiseen ja sosiaalistumiseen siinä kuin sisältöjen hallintakin. [2010]

Toisaalta kun arvoissa pohditaan oppimateriaaliksi sopivuutta, perusteokseksi päästäkseen teoksen täytyy moniäänisyyden ja -puolisuuden lisäksi olla kuitenkin selkeä.

Arvion voi siis rakentaa retorisesti useammalla tavalla: teos voidaan tunnistaa perusteokseksi jo alussa, jolloin ar-

8. Tosin kyseisessä arvioissa esitetään toive kirjallisuuslistasta, erityisesti jatko-opiskelijoita ajatellen.

viossa perustellaan tätä havaintoa. Alussa voidaan esittää kysymys teoksen mahdollisesta perusteosmaisuuudesta, ja arvion kuluessa teosta tarkastellaan suhteessa perusteos-ajatukseen. Arvio voi myös päättyä lopputulokseen, jossa kaiken edellä esitetyn nojalla teos julistetaan perusteokseksi. Kun viittaus tehdään muuhun kuin arvioitavaan teokseen, maininnalla taustoitetaan arvioitavaa teosta, teoksen edustaman tieteenalan historiaa ja tutkimuskentän painotuksia. Maininta voi myös olla toive tietynlaisesta perusteoksesta, joka alalta tai kyseisestä aiheesta vielä puuttuu.

Kokoavaa pohdintaa

Perusteos-sanaan liittyy Virittäjän diskurssissa erityistä kehystietoa. Välittömin kehys on liittyminen kielentutkimuksen tieteenalaan tai tutkimuskohteeseen, ja tämä kehys myös kielennetään kontekstissa määrittein. Se, mitä muuta perusteoksista sanotaan, kertoo sekä kirja-arvioista että tiedeyhteisön normeista.

Perusteokseksi nimeäminen on lähes poikkeuksetta positiivinen arvio kirjasta. Teoksen tällainen luokittaminen onkin samalla ideologista toimintaa (Kallio-koski 1996; Kelomäki 2019) ja ilmentää sitä, että alan perusteiden esittämisen ajatellaan tiedeyhteisössä olevan tärkeää.

Perusteoksissa esitetään perusteet tietyltä alalta. Perusteita ovat aineistomme perusteella teoreettiset käsitteet, tutkimusmetodit ja näkökulmat sekä mahdollisesti myös tutkimushistoria. Perusteos siis antaa lukijalle *laajan, kattavan, monipuolisen ja ajantasaisen* esityksen alasta. Lisäksi perusteoksia ovat kirjat, joissa kootaan hajallaan ollutta tietoa yhteen teokseen, ja varsinkin vähän tutkittujen kielten sanakirjat voivat pysyä perusteoksina pitkään. Yksittäisten tutkijoiden monografiat nimetään perusteoksiksi, jos ne ovat kokoavia yleisesityksiä tai uuden aihepiirin avauksia tai jos niiden tekijällä

on jo arvostettu asema tiedeyhteisössä. Kun on kyse vakiintuneen tieteenalan uudesta oppikirjamaisesta yleisesityksestä tai teoksesta, joka päivittää alan keskeistä käsitteistöä, näkökulmia ja puhetapoja, ajantasaisuus tekee teoksesta alansa uuden perusteoksen.

Virittäjän kirjoittajilla on varsin vahva yliopiston perusopetukseen ja jatkokoulutukseen suuntaava ote, ja monessa kirja-arviossa juuri suomenkielisen perusteoksen puute tai arvioitavan teoksen sopivuus alan suomenkieliseksi oppimateriaaliksi nousee korosteisesti esiin. Suomeksi kielitieteen oppikirjoja julkaistaan harvakseltaan, ja tämä näkyy arvioissa siten, että niissä usein pohditaan teoksen sopivuutta oppimateriaaliksi. Kieli nousee esiin, kun toivotaan aiheesta puuttuvaa perusteosta tai kun kiitetään, että alalta on julkaistu suomenkielinen teos.

Aineistostamme voi havaita erilaisia tapoja ottaa huomioon lukijan tiedon taso. Viittaukset perusteoksiin voidaan tehdä eksplisiittisellä nimeämisellä eli tuomalla tekijän koko nimi ja teoksen otsikko tekstiin ja kutsumalla teosta perusteokseksi. Toisaalta osa viittauksista on tekstuaalisesti niukkoja, jolloin voidaan ajatella, että lukija tunnistaa ja tietää kontekstissa riittävällä tarkkuudella, mitä ovat alan perusteokset. Yhteisen taustan ja ymmärryksen rakentaminen näyttäytyy kuitenkin asiana, joka ansaitsee tarkempaa tutkimusta. Havaitsimme myös moniäänisyyteen liittyen hienoista ajallista muutosta erityisesti arvioissa, joissa puheena on teoksen sopivuus oppimateriaaliksi. Siinä missä aiemmin melko yksiääninen esitystapa on ollut sopiva, nykyisiltä perusteoksilta – myös oppimateriaaleilta – edellytetään moniäänisempää ja keskustelempaa otetta.

Olemme edellä tarkastelleet yhtä sanaa yhdessä fennistisessä tekstilajissa. Kun saatavissa on yhä enemmän digitaalisessa muodossa olevia kielitieteen tekstejä, asioista puhumisen tapaa on aiem-

paa helpompi tarkastella myös isoista aineistoista.

MINNA JAAKOLA
JOHANNA KOMPPA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Minna Jaakola on suomen kielen yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Hän on toiminut Virittäjän varapäätoimittajana vuosina 2005 ja 2008–2010 sekä kirjallisuustoimittajana vuonna 2007. Johanna Komppa on suomen kielen yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa sekä Virittäjän varapäätoimittaja ja verkko-Virittäjän toimittaja vuodesta 2017.

Lähteet

- DUFVA, HANNELE – LÄHTENMÄKI, MIKA (toim.) 2002: *Kielentutkimuksen klassikoita*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielitieteen keskus.
- GEERAERTS, DIRK 2010: *Theories of lexical semantics*. New York: Oxford University Press.
- HADDINGTON, PENTTI – SIVONEN, JARI (toim.) 2010: *Kielentutkimuksen moderanit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus.
- JAAKOLA, MINNA 2004: *Suomen genetiivi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 995. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JUUSELA, KAISU 2006: *Sata vuotta Virittäjää. Kotikielen Seuran aikakauslehtien vaiheita vuosilta 1897–1996*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1031. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1996: Johdanto. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä* s. 8–36. Kieli 9. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KELOMÄKI, TAPANI 2019: Kielitieteen käännteistä. – Markus Hamunen, Tommi Nieminen, Tapani Kelomäki & Hannele

- Dufva (toim.), *Käänteitä ja käsitteitä. Näkökulmia kielitieteelliseen keskusteluun* s. 31–60. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1454. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2020. URN:NBN:fi:kotus-201433. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Päivitetty julkaisu. Päivitetty 11.11.2020 (15.1.2021).
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LUODONPÄÄ-MANNI, MILLA – OJUTKAN-GAS, KRISTA 2020: Laadullinen aineis-topohjainen kielentutkimus. – Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne & Kaius Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV* s. 412–441. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/skst.1457>.
- MÖTTÖNEN, TAPANI 2016: *Construal in expression. An intersubjective approach to cognitive grammar*. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1902-5>.
- SALMINEN, JUTTA 2017: *Epäily vai epäily?* Jaettu polysemia ja lekseemikohtaiset tyypilliset käytöt. – *Sananjalka* 59 s. 217–243. <https://doi.org/10.30673/sja.66636>.
- SIIROINEN, MARI 2020: Murteiden sanastosta blogitekstien retoriikkaan. Helsingin yliopistossa valmistuneiden suomen kielen gradujen kehityslinjoja 1880–2019. Juhlaesitelmä Kotikielen Seuran vuosikokouksessa 17.9.2020. Esitelmän videotallenne: <https://www.helsinki.fi/fi/unitube/video/a8b063e9-b53a-404d-af8e-71a1f2dabf1c> (4.2.2021).
- VIRTANEN, MIKKO T. 2015: *Akateeminen kirja-arvio moniäänisenä toimintana*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1760-1>.
- VISK = HAKULINEN, AULI –VILKUNA, MARIA –KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

Havaintoja kaunokirjallisuuden kielen tutkimuksen asemasta Virittäjän sivuilla viime vuosisadalla

Kaunokirjallisuuden kieli oli 1900-luvun alkupuolella Virittäjässä melko laajasti esillä tutkimuksen ja arvioinnin kohteena. Kauno- ja tietokirjallisuutta käsiteltiin myös kirjallisuustieteellisistä sekä henkilö- ja kulttuurihistoriallisista näkökulmista. Kielenhuollon ja sanakirjatyön tarpeisiin kirjallisuuden kieli toimi kielenkäytön mallina (vrt. Setälä 1894: 217). Virittäjän sivuilla nostettiin kriittisissä arvioissa esiin teoksia, jotka järkyttivät rakenteilla olevien normien perusteita

eivätkä kielentutkijoiden mielestä tarjonneet sopivaa mallia kielenkäyttäjille. Eriytyisen huomion kohteina olivat tyyliiltään yleiskielen normista poikkeavat kirjailijat sekä varsinkin Virittäjän kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä kauno- ja tietokirjallisuuden suomennosten kieli. Kirjailijoiden kieltä ei Virittäjässä kuitenkaan tarkasteltu yksinomaan normatiivisesti. ”Tyylipiirteiden” (vrt. Rapola 1954) tutkimus oli olennainen osa Virittäjässä 1900-luvun alkupuoliskolla julkaistua